

בשלח ב

ב. ויובן זה בהקדים ביאור מקורה וגדרה של סעודת מלוה מלכה, דחובת ג' סעודות למדו בגמ' מג' פעמים "היום" שנאמרו במז' – "ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה" (וי"א⁸ שהוא חיוב מה"ת), משא"כ סעודת מלוה מלכה לא מצינו עלי' לימוד מקרא.

ובגמ' איתא, "לעולם יסדר אדם שול-חנו במוצאי שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית", ובפרש"י¹⁰, "במוצ"ש, נמי כבוד שבת ללוות ביציאתו דרך כבוד כאדם המלוה את המלך בצאתו מן העיר", וב-המשך הגמ' שם הובא סיפור דר' אבהו עשו לו במוצאי שבת, "עגילא תלתא" (אע"פ שלא הי' אוכל אלא מעט, "כוליי" תא"). ובפשטות משמע, שזהו טעמה של סעודה זו¹¹, כדי לכבד את השבת ביצי-

א. כתב רבינו הזקן בשולחננו בדיני סעודת מלוה מלכה: "טוב לבשל בשר או דבר אחר במוצאי שבת לכבוד סעוד-דה זו, ובזמננו שמאחרין כ"כ סעודה ג' שאין יכולים לאכול במ"ש יכולים ל-קיים סעודה זו בפירות", ואח"כ ממשיך (בסוגריים¹²), "ואצ" להקדים סעודה ג' בשביל שיאכלו סעודה זו כראוי ש-סעודה זו אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד".

ולכאורה צ"ע קצת מ"ש, "אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד", דלכ-אורה הול"ל שהיא, "מצוה בעלמא"¹³ ו-כיו"ב, ולא שהיא, "מצוה מן המובחר", שלכתחילה צ"ל קיום המצוה באופן זה דוקא?¹⁴

(1) א"ח סי' ש ס"ג. והוא ממג"א שם.

(2) ולהעיר ממ"ש המהרי"ל (אחי אדה"ז) ב-שארית יהודה (תא"ח סי'. נעתק בהוספות לשו"ע אדה"ז קה"ת ח"א ע' 52 [356]): שמעתי מפי קדשו (אדה"ז) פעמים רבות דכל ספק (בשו"ע) העמיד בתוך חצו"ג ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו. וראה קונטרס השלחן (לה-ררא"ח נאה) מבוא ס"ח. ואכ"מ. – וראה לקמן הערה 46.

(3) ראה שו"ע אדה"ז א"ח סרצ"א ס"א (מ' טושי"ע שם) לענין סעודה שלישית: "החכם עיניו בראשו שלא למלאות בטנו בסעודת הבקר כדי ליתן מקום לסעודה שלישית".

(4) להעיר מלשון התוס' (מנחות ה, ב) "אינו אלא מצוה מן המובחר בעלמא". אבל כיון שבדרך כלל לשון זו מורה להיפך (כבפנים), לכאורה לא הו"ל לאדה"ז נקוט לשון זו בשו"ע שלו שצ"ל בלשון ברורה.

(5) ובגדו"ד, מכיון שסעודה זו היא מצוה מן המובחר, אי"כ מדוע לא אמרין גם בזה, "החכם עיניו

בראשו" להקדים סעודה ג' בשביל שיאכלו סעודה זו כראוי.

(6) שבת קיז, סע"ב.

(7) פרשתנו טו, כה. וראה מכילתא שם. ועוד.

(8) ראה לבוש א"ח ר"ס רצא. ט"ז סתרע"ח סק"ב. ועוד (וראה תו"ש פרשתנו שם ובמילואים טט"ז. וש"נ). – אבל בשו"ע אדה"ז ר"ס עדר "ורמז לזה כו". ואכ"מ.

(9) שבת קיט, ב.

(10) ובכ"י לטור סי' ש שם (משבלי הלקט): משל שמלווין את המלך ביציאתו כשם שמלווין אותו בכניסתו. וראה שו"ע אדה"ז שם ס"א.

(11) וכן משמע לכאורה בפרש"י שבת (ק"ח, א ד"ה אכלי'): "ולא תצטרך לאכול בלילה, ואע"ג דאמרין לקמן לעולם יסדר אדם שולחנו במוצ"ש כו", ומשמע דסיוריו השולחן היינו גם חיוב אכילת סעודה (אבל ראה לקמן הערה 17). וראה גם רדב"ז לרמב"ם הל' מתנות עניים (פ"ט הי"ג), "ואע"ג דמצוה לאכול במוצ"ש כמי שמלווה את המלך כו".

השבת ביציאתנו¹, ובלשון אדה"ז כאן²:
 „יש לו לעשות הכנה בסידור השלחן
 כגון פריסת מפה וכיוצא בזה“ [דאע"פ
 שאין בכוונת האדם לאכול אלא כזית,
 הרי מכבוד שבת (גם ביציאתו) לערוך
 את השולחן כאילו הוא הולך לאכול
 „סעודה גמורה“³].

ולכאורה יש מקום לומר, שבפעם אין
 סעודה זו חובה, אלא שכיון שכך היא
 דרכם של בני אדם, לאכול במוצאי ש-
 בת, דאף שכבר אכלו סעודה שלישית,
 הרי כיון שע"ד הרגיל לילה הוא זמן
 סעודה⁴, לכן אוכלים עוד סעודה (עכ"פ
 סעודה קטנה) בלילה [ורק גבי מי ש-
 מתפרנס מן הצדקה יש קס"ד בגמ'⁵
 שלא ליתן לו סעודה למוצאי שבת, ד-
 אמרינן ל' מאי דבעית למיכל באפוקי
 שבתא אכלי' בשבתא⁶] – ובזה הוא הדין
 דסעודת מלוה מלכה, שמצד החיוב ד-
 כבוד שבת, חייבים להכין השולחן ל-
 סעודה זו (שבני אדם אוכלים בלא"ה)
 „כמו" לסעודה גמורה. אבל מי שאינו

אתו „כאדם המלוה את המלך בצאתו מן
 העיר“ ע"י סעודה זו.

ולהעיר דמאמר זה אינו מדבר ע"ד
 חיוב אכילת סעודה במוצ"ש, אלא רק
 ע"ד סידור השולחן⁷. וכדמוכח מזה ש-
 מאמר זה הובא בש"ס בהמשך למאמר ר'
 אלעזר „לעולם יסדר אדם שולחנו בערב
 שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית“,
 שבוה פשוט דמ"ש „יסדר אדם שולחנו
 בע"ש כו" א"י החיוב דסעודת ליל שבת
 (שהיא בלילה), אלא הוא חיוב סידור ה-
 שולחן בע"ש (קודם כניסת השבת).

[והוא מדין כבוד שבת, וכמ"ש ה-
 רמב"ם⁸] (לאחרי שהביא שני מאמרים
 אלו להלכה ע"ד סידור השולחן בע"ש⁹
 ובמוצ"ש)¹⁰, כדי לכבדו בכניסתו וביצי-
 אתו¹¹, ומביאו שם בהמשך לעוד עניני
 הכנה שחייבים לעשות בבית בערב שבת
 בשביל כבוד שבת¹² – ואילו דין סעו-
 דות שבת אינו ענין לכבוד שבת, אלא
 לעונג שבת¹³].

שמזה מובן דגם המאמר „יסדר אדם
 שולחנו במוצאי שבת“ אינו מדבר ע"ד
 חיוב אכילת סעודה, אלא ע"ד אופן
 עריכת השולחן לסעודה כדי לכבד את

(17) אלא שמזה גופא מובן שצ"ל גם סעודה
 (דדוחק גדול לומר שיש חיוב לסדר השולחן מבלי
 לאכול משהו), אבל אין הכרח שזהו טעם הסעודה,
 כדי ללוות כו'. והרי לא מצינו שסעודת ליל שבת
 נק' „מלוה מלכה“ (כמלווה את המלך בכניסתו).

ומה שסעודת מוצ"ש נק' „מלוה מלכה“, י"ל לפי
 שזמן לוויית המלך „ביציאתו“ הוא בעת סעודה זו.
 ולהעיר ממש בל"י רבה כאן (סק"א) שאם נמשך
 סעודה ג' עד אחר חשיכה א"צ לאכול עוד סעודה
 רביעית.

(18) ס"י ש ס"א. והוא כט"ז שם. – וגם לדעת
 הב"ח שם, ש"סדר שולחנו" היינו הכנת מאכלים
 כמו לסעודה גמורה (ע"ש), אין הכוונה ב"סדר
 שולחנו" לחיוב אכילת סעודה זו, אלא רק הכנת
 הסעודה.

(19) ל' אדה"ז שם.

(20) ראה פרשתנו טו, ח וברבינו בחיי שם. ועוד.

(21) שבת קיח, א.

(12) ראה גם מחצית השקל למג"א ס"י רדע
 סק"ב.

(13) הל' שבת פ"ל ה"ה.

(14) וכבר תמה בב"ח לטא"ח כאן, למה לא
 הביא הטור דין זה גם לענין ליל שבת, וכ' דאולי
 נכלל בדברי הטור ס"י רסב. ע"ש.

(15) וראה גם טושו"ע ושו"ע אדה"ז ר"ס רסב.

(16) ראה שבת קיח, ב. רמב"ם שם ה"ז ואילך.

טא"ח ס"י רמב. שו"ע אדה"ז שם (בריש הסימן).
 ועוד.

(*) בשו"ע אדה"ז כאן (ס"י ש סוס"א) „כמו
 בכניסתו כמו שנת' בס"י רמב"ם. והוא טה"ד וצ"ל
 (כמו שנתקן בלוח התיקון בהוצאת קה"ח). רס"ב,
 ע"ש. וראה גם ב"ח וט"ז כאן.

אוכל סעודה זו בכל לילה אין עליו חיוב אכילה.

אבל אין לומר כן, שהרי מוכח בכ"מ שגוף הסעודה הוי מצוה, וכלשון אדה"ז ש"יכולים לקיים סעודה זו בפירות", ול"אח"ז כתב, "שסעודה זו אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד", שמזה מובן שגם גוף הסעודה היא קצת חובה עכ"פ (ועד שיש אומרים²² שסעודה זו צ"ל בפת).

וצריך ביאור, מהו מקורה וטעמה של סעודה זו.

ג. גם צ"ע בדברי רש"י הנ"ל שסידור השולחן במלוה מלכה הוא, "ללוות ב"יציאתו דרך כבוד כאדם המלוה את ה"מלך בצאתו מן העיר", דממשל זה מובן, שעד אז עדיין לא, "הלכה" השבת (כמו במשל, שבעת שמלווין את המלך עדיין נמצא המלך בקרב העם המלווים). ולכ"אורה, אע"פ שחייבים להוסיף מחול על הקודש הן בכניסתו והן ביציאתו²³, הרי הענין דמלוה מלכה הוא דוקא לאחר הבדלת וצאת השבת.

ובשו"ע אדה"ז²⁴ כ' ש"ש נוהגין . . לומר פיוטים וזמירות אחר הבדלה ללות את השבת אחר שיצא כדרך שמלווין את המלך אחר שיצא מן העיר". ועדיין צריך ביאור כנ"ל, דלכאורה, במשל יציאת ה"מלך היא היציאה רק מן העיר, אבל המ"לווים עדיין נמצאים אצל המלך, ואילו

בנמשל, לכאורה לאחר הבדלה²⁵ אין השבת, "ביחד" עם בני".

ועכצ"ל שגם לאחר צאת השבת (ב"הבדלה) עדיין לא הלכה לגמרי. ובנ"כ השו"ע²⁶ הביאו בשם תלמידי האריז"ל²⁷ "שהנפש יתירה אין הולכת לגמרי עד אחר סעודת מוצאי שבת לכן אין ראוי להתעסק במלאכה שאינה אוכל נפש עד אחר סעודת מוצאי שבת".

וצריך ביאור, מהי השייכות בין הליכת הנשמה יתירה (ושבת בכלל) עם סעודת מלוה מלכה, שעד סעודה זו הוי כמלך בצאתו מן העיר שעדיין נמצא בקירוב מקום ועם אנשי העיר, ואנשי העיר מלווים אותו.

ד. ויש לומר הביאור בכל זה:

ירידת המן היתה באופן של הלילה הולך אחר היום, וכמפורש בכתוב שירי-דתו היתה בבוקר²⁸, ומהעומר מן שירד בבוקר ה"י מזון לשתי סעודות²⁹, סעודת שחרית וסעודת הערב (וכמ"ש בבעלי התוס' ³⁰ד"כ, כל ימות השנה היו עושין מן העומר שני לחמים").

ומזה מובן גם בנוגע למן שירד ב-

(25) להעיר מרש"י שבת קנ, ב ד"ה המבדיל. וראה פסחים קג, א.
(26) שערי תשובה לסי' ש שם (ממחזיק ברכה שם סק"ב).
(27) ראה פ"ח שער השבת קרוב לסופו. סי' האריז"ל שם.

(28) פרשתנו טז, ח. שם, יג. כא.
(29) דמ"ש (שם, ח. שם, יב) דעבר אכלו בשר ובבקר לחם, בפשטות בא לשלול רק שלא יאכלו בשר בבוקר (כדחז"ל יומא עה, ריש ע"ב), אבל לחם אכלו גם בערב, שהרי עיקר הסעודה בפת.
ועכצ"ל כן לפי הדיעות שהשלי דפרשתנו ה"י רק לזמן קצר (תנא דבי אליהו רבה פ"ב, תוס' ער-כין טו, ב. ריב"א פרשתנו יג, ועוד).
(30) פרשתנו טז, כב.

(22) ביאורי הגר"א לשו"ע שם. וראה גם מחזיק ברכה שם סק"א (הובא בשע"ת שם). ועוד. – ובסי' האריז"ל (ר' שבת). ועד"ז בקול יעקב במקומו: ויסדר שולחן בב' ככרות כו'.
(23) ר"ה ט, א. ושי"נ. וראה שו"ע אדה"ז א"ח סרס"א ס"ד.
(24) כאן ס"ב, והוא ע"פ הט"ז שם. אלא שבט"ז כ' ר"ה, אחר שיצא המלך, ובאדה"ז מוסיף ומדגיש, אחר שיצא מן העיר".

שיש ענין שמסדרים שולחן לסעודה גמור
רה מבלי לאכול כלל).]

ונמצא, שהלחם דסעודת מוצ"ש הי'
מהעומר מן שהי' מיוחד לשבת.

ועפ"ז יש להוסיף ביאור בלשון
חז"ל³⁶ עה"פ³⁷ „ויברך גו' ויקדשו” –
„ברכו במן וקדשו במן, ברכו במן כו'
בערב שבת שני עומרים, וקדשו במן
שלא ירד בו כל עיקר”, דיש לומר, שה'
חילוק בין ב' הענינים ד„ברכו” ו„קדשו”
אינו רק אם הוא ענין חיובי (שירדו שני
עומרים בערב שבת) או שלילה (שלא
ירד המן בו), אלא הם שני גדרים (ו-
זמנים) שונים:

„קדשו במן” היינו ענין במן בקשר
לקדושת שבת, דקדושת שבת מחייבת
שלא ירד המן בזמן קדוש זה, וענין זה
הוא רק בשעות דשבת גופא, בזמן ד-
קדושת שבת (כולל ג"כ זמן של הוספה
מחול על הקודש, שגם אז ישנה קדושת
שבת):

משא"כ „ברכו במן”, הרי ברכת המן
ליום השבת אינה מוגבלת להזמן ד-
קדושת שבת³⁸, אלא להמעת'לעת דשבת.
וכיון דזמן המעת'לעת לענין ירידת המן
הוא באופן של „הלילה הולך אחר ה-
יום”, הרי גם לענין זמנה של ברכת המן
דשבת כך הוא, שברכת המן דיום השבת
נמשכת למוצאי שבת.

[ואדרבה, סעודת ליל ש"ק היתה מה-

ע"ש, „שני העומר לאחד”³⁹, שהי' באופן
של „הלילה הולך אחר היום”, דמהעומר
הראשון⁴⁰ אכלו סעודת יום שני וסעודת
ליל שבת, והעומר השני הספיק להם לא
רק ל(ב"ב)⁴¹ סעודות דיום השבת אלא גם
לסעודת הלילה שלאח"ז (מוצאי שבת)⁴².

[ודוחק לומר שלא אכלו שום סעודה
במוצ"ש לפי שכבר אכלו סעודה שלי-
שית⁴³ ביום השבת עצמו, שהרי מילתא
דתמי' היא לומר שבמשך ארבעים שנה
שהיו ישראל במדבר לא אכלו שום
סעודה במוצ"ש (כי לא הי' להם מה לא-
כול)⁴⁴. דנוסף לזה שבדרך כלל אוכל
אדם סעודה (לו יהא סעודה קטנה) ב-
מוצאי שבת גם כשאכל סעודה שלישית
(כנ"ל ס"ב). הנה עוד זאת (ועיקר): כיון
שמצד כבוד שבת חייבים ללוות את
השבת ביציאתו ע"י סידור השולחן ל-
סעודה גמורה, פשיטא שהיו עושין כן
גם במדבר (ולהעיר שדוחק גדול לומר

31) ראה בכ"ז רבותינו בעה"ת שם. טור א"ח
סרצ"א בשם „ירושלמי במכילתא” (ובמרדכי שצוין
בכ"י שם איתא „במכילתין”). וראה יפ"ת (השלם)
לב"ר פי"א, ב. פ"י זה ינחמנו למכילתא פרשתנו (טז),
(ה) ופ' יתרו (כ, יא). ועוד.

32) ולדעת ר' חזקיה (שבת קיז, סע"ב) – ג'
סעודות (ליום השבת). וראה מושב זקנים שבערה
הבאה.

33) וכן מפורש בחזקוני פרשתנו (טז, כג), והוא
הדין לסעודת מוצאי שבת. וראה גם מושב זקנים
(מבעה"ת) עה"ת (שם, ה). ועוד. שבת של מי (לשבת
קית, א) בשם ס' צבי קודש (ולהעיר מל' אדה"ז
בשו"ע א"ח סרצ"א ס"ו). – וראה לקמן הערה 40.

34) ראה הנסמן בהערה 31. ובמושב זקנים
עה"ת שם, וכי לא היו מקיימין ג' סעודות. ובפרט
להדיועות (נסמן לעיל הערה 8) שהוא חיוב מה"ת.

35) במושב זקנים עה"ת בת"י הראשון, שאכלו
של מוצ"ש בשבת (ע"ד הא דשבת קית, א במתפרנס
מן הצדקה – הובא לעיל ס"ב). אבל למסקנתו אכלו
גם במוצ"ש ע"ש.

36) ב"ר שם. וראה גם מכילתא יתרו שם.

37) בראשית ב, ג. ובפרש"י שם (וכן בפרש"י
יתרו שם).

38) וכ"ה לפי פ"י הוהר (ח"ב פח, א. ועד"ז
בוהר פרשתנו סג, ב): ויברך אליקים את יום השביעי
. . . מה ברכתא אשתכח ב'. . . כל ברכא כו' ביומא
שביעאה תליין כו' מתברכאן מיני' כל שיתא יומין
כו'. וראה הערה 44.

נו ש"קדשו במן", מ"מ הרי קדושת שבת היא בכל זמן בכל הדורות, עד"ו הענין דברכת השבת ה' לא רק בזמן המדבר כשירד המן אלא הוא ענין תמידי בכל שבת בכל הדורות.

וזהו הטעם שסעודה זו היא "סעודת מלוה מלכה", שאז מלווים את השבת ביציאתו, כיון שבסעודה זו הוא גמר "ברכת" השבת.

וע"פ כהנ"ל אולי יש לומר עוד, ש"סעודה של סעודה זו הוא – זכר למן, דכיון שהעומר מן דשבת כלל גם ה"סעודה דמוצ"ש, לכן, כמו שחייבים ב"אכילת ג' סעודות דשבת זכר למן, הרי זכר-זה עצמו מחייב ג"כ אכילת סעודה זו (כמו שבנ"י במדבר אכלו סעודה זו מהמן שירד ליום השבת).

ועפ"י יש לבאר ל' אדה"ז הנ"ל ש"סעודה זו אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד", דיש לומר שכוונתו ב"זה, שעי" סעודת מלוה מלכה הרי המצוה דג' סעודות היא "מצוה מן המובחר". כלומר, אין החיוב דסעודת מלוה מלכה רק ענין בפני עצמו (כדי ללוות את ה"שבת, שענין זה אינו ענין לשאר סעודות דשבת שזמנם בשבת עצמו), אלא הוא (גם) חלק מחובת ג' סעודות⁴⁵, דקיום מצות ג' סעודות באופן ד"מצוה מן המובחר" ה"ז כשאוכל גם סעודת מלוה מלכה, שאז הזכר ל"ברכו במן" הוא ב"שלימותו".

(45) ועפ"י מובן עוד יותר מ"ש באלי" רבה הנ"ל

הערה 17.

(46) וי"ל שזהו גם הטעם שהעמידו אדה"ז ב"חצעי"ג (ראה לעיל הערה 2) – כי כיון דהוי מצוה מן המובחר דכללות מצות ג' סעודות אולי ראוי להקדים סעודה ג' כו'. וי"ל שמתעם זה גופא נקט אדה"ז לשון "מצוה מן המובחר" להדגיש טעם ספיקו כו'. ולהעיר מפתח הדביר לשו"ע או"ח סי' ש' סק"א.

עומר הראשון³⁹ שירד בשביל ערב שבת, ודוקא סעודת מוצאי שבת היתה מן ה"עומר השני שירד במיוחד בשביל יום השבת⁴⁰, שבו קרה הנס ש"לא"י הבאיש ורמה לא היתה בר".

ה. ויש לומר, שזהו ג"כ המקור לכך שענין השבת נמשך עד זמן סעודת מוצ"ש (כנ"ל סעיף ג):

אע"פ שקדושת שבת (ממש) אינה אלא עד לאחר ה' הבדלה, כשמבדילין בין קו-דש לחול, הרי ברכת השבת ("ויברך אל-קים את יום השביעי"⁴²), "על כן ברך ה' את יום השבת"⁴³ היא באופן שנמשכת עד סעודת מוצ"ש⁴⁴, כשם שב"ברכו במן" נכללה גם ברכת והספקת המזון לסעודה דמוצ"ש.

[ומובן ופשוט, דכשם שקדושת השבת, אע"פ שפירשו חז"ל ד"ויקדש אותה" היי-

(39) אלא שיש דיעות שגם חצי עומר זה נתברך ועשו ממנו ב' לחמים (ראה בה"ת שבהערה 31). וי"א שירדו ב' עומרים לשבת מלבד העומר דיום ששי (ראה יפ"ת ופי"י זה נחמנו שם. ועוד). ואכ"מ.
(40) להעיר משי"ך עה"ת פרשתנו עה"פ (טו, כה) "אכלוהו היום", כי הוא "מנה של שבת ואין ראוי לאכלו בחול". ע"ש (ועד"ו בספרנו שם. ועוד). – וע"פ המבואר בפנים נמצא, שגם במוצ"ש אכלו "מנה של שבת", עם כל הסגולות דאכילת שבת.

(41) פרשתנו טו, כד. וראה חוקני הנ"ל הערה

33.

(42) בראשית שם.

(43) יתרו שם.

(44) ראה סי' האריז"ל (קול יעקב) במקומו,

ש"צריך לשמוח בסעודה זו כמו בסעודת שבת כי בסעודה זו יש בה ג"כ הארת שבת, וע"י סעודה זו (שהיא "סעודה ד") נמשך "אור קדושת סעודות שבת לכל סעודות ימי החול" (ל' שער הכוונות ענין יהי נועם. ועד"ו בסי' האריז"ל שם. פעי"ח ש' השבת פכ"ד). וראה זח"ב (פח, א) שהובא בהערה 38 (וממשיך שם, "לסדרא פתורי" תלת זמני . . . ותשרי ברכתא עלי' כל שאר יומי דשבתא").

אכו"ש השייכת לעצם זה, למה אינה מ־אכילת שבת עצמה?⁵³ שמעלתה מיוחדת שהאכילה גופא הוי מצוה, ופרש שבת כס לא קאמר⁵⁴, כ"א רק מסעודת מוצאי שבת⁵⁵?

ויש לומר הביאור בזה ע"ד הדרוש: תכלית הכוונה בבריאת עה"ד היא לא רק כדי לנסות את אדם הראשון שלא יאכל ממנו, אלא כדי שהאדם יהפוך את עץ הדעת ויעלה אותו למעלה מענין המיתה. וכמבואר בספרים⁵⁶, שאם ה' אדם הראשון ממתין ג' שעות עד יום השבת, ה' אוכל מעץ הדעת ולא ה' ענין של מיתה כלל. והיינו לפי ששבת היא מעין חיי עוה"ב⁵⁷, למעלה מגדר מיתה, ואם ה' ממתין באכילת פרי עץ הדעת עד שבת, ה' למעלה מענין ה־מיתה.

מאכו"ש כו', ולאידך, הרי קאי שם על דברי ה' לבוש, ששם מפורש שנהנה מסעודת מוצאי שבת.

(53) ראה מעבר יבק שם הדיעה שנהנה רק מסעודת שבת.

(54) "זח"פ ב. וראה תוי"א ר"פ ח"ש. פרשתנו סה, סעי'ב ואילך. ובכ"מ.

(55) וראה סידור יעב"ץ ומירות למוצאי שבת, כי סעודה זו "אין בה אכילה גמורה. . . שהיא נאכלת על השובע ואין אוכלים אותה אכילה גמורה באופן שאין הנאה מגעת לעצמות האחרים כי אם לזה כי לא לאכילה הוא צריך רק מכוונת המצוה הוא נהנה ולא מגשמיות האכילה שאיננה נמצאת בכאן ואינה נעשית כ"א לשם מצוה בלבד".

אבל לכאורה, גם סעודות שבת כשנאכלות כ־דבעי הן רק לשם מצוה ואין בה פסולת כו' (ראה הנסמך בהערה הקודמת).

(56) ש"ך עה"ת קדושים יט, כג. וראה לקו"ת ר"פ קדושים. אוה"ת נח מא, א.

(57) ראה מכילתא (ומדרש הגדול) תשא לא, יג. וראה ברכות נו, ב. ר"ה לא, א. מדרש לקח טוב תשא שם. אוה"ת שם. ועוד. — וראה בארוכה לקו"ש ח"ל ע' 125 ואילך, שוה"י כוונת הרמב"ם בסוף הל' שבת. ע"ש.

ו. ביאור ענינה של סעודת מלוה מלכה ע"ד הדרוש, יובן בהקדם מ"ש ב־ב"ר⁴⁷⁹ ד"אבר יש באדם. . . ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת", שמה מובן, שיש ענין בסעודת מלוה מלכה שאינו בסעודות שבת, שהרי אבר זה — והוא ה"עצם לזו"⁴⁸⁰ — לא נהנה בשום אכילה (גם דסעודות שבת) אלא של מוצאי שבת בלבד.

ויש לבאר הדברים ע"פ מ"ש באל"י רבה⁴⁹ שה"עצם לזו" לא נהנה מעץ ה־דעת (דכיון ש"אינו⁵⁰ נהנה בשום אכילה. . . אלא כשיאכל במוצאי שבת", א"כ לא נהנה מאכילת עץ הדעת בערב שבת), ולכך אינו נפסד⁵¹, כי כל ענין המיתה בא בגלל חטא עץ הדעת, שבשביל חטא זה נקנסה מיתה בעולם, אבל ה"עצם לזו" שלא נהנה מעץ הדעת הוא למעלה מענין המיתה, ומעצם זה יבנה הגוף⁵² לתחיית המתים.

דלכאורה צ"ע, דכיון שעצם לזו זה הוא למעלה מענין המיתה ואינו צריך לאכו"ש לקיומו, א"כ אמאי נהנה הוא מסעודת מלוה מלכה?⁵³ ולאידך, אם יש

(47) לטא"ח ס' ש משבלי הלקט „ובסידורים מפרש".

(48) מדרש רבה שצויינו לקמן הערה 51. ועוד.

וכ"ה באל"י רבה א"ח שם אות ב (ממטה משה).

(49) שם אות ג.

(50) ל' הלבוש א"ח שם.

(51) ב"ר פכ"ח, ג. ויק"ר פ"ח, א. תוד"ה והוא (ביק טז, ב). "זח"א סט, א. קבו, סעי' (מהנ"ע). שם קלו, א (מהנ"ע). "זח"ב כח, ב. ועוד. — וראה לקו"ש ח"יח ע' 248. ושו"נ.

(52) ובמעבר יבק שפת אמת (מ"ב) פ"ו מביא דיעות חלוקות, אם נהנה רק מסעודת שבת, או מיין הבדלה לבד, או שאינו נהנה כלל מאכו"ש. ובאל"י רבה לכאורה מצרף ב' דיעות, דמזה שכ' ש, לכך אינו נפסד משמע דס"ל (כדעת הזהר — ח"א קלו, א הנ"ל) שאינו נהנה מאכו"ש כלל (כי הוא למעלה

והנה לאחר החטא, כשכבר ישנו ענין המיתה בעולם, הנה אף שישנה השבת שהיא מעין עוה"ב כו', מ"מ, כיון שיום השבת מובדל וקדוש משאר הימים, הרי אין ה"חיים" דשבת נמשכים במקום ה' מיתה גופא, היינו כפי שהאדם חי בעולם של חול (ששם נקנסה עליו מיתה).

ויש לומר, שזהו התוכן הפנימי ד- סעודת מלוה מלכה, תיקון חטא עץ ה' דעת, כי בסעודה זו ישנו החיבור דשבת וחול, דמחזד גיסא ה"ה לאחרי גמר קדושת שבת, אבל לאידך יש בה הברכה (וההמשכה) דיום השבת, שע"ז נמשך הכח דשבת גם בסעודה של חול⁴⁴, כנ"ל באור.

וזהו גם מה שה"עצם לוז" נהנה מ-

סעודת מוצאי שבת דוקא, כי תיקון ה' חטא בפועל הוא הענין דתחיית המתים שאז "בלע" המות לנצח", וזה בא ע"י עצם הלזו שלמעלה מענין המיתה כנ"ל. היינו, שענינו של עצם זה הוא לא רק מה שהוא נשאר קיים, אלא שממנו צ"ל בנין כל הגוף כולו, שגם הגוף שהי' בו גדר מיתה, יזדכך ויתקן עד שיקום בתחיית המתים ויחי' בחיים נצחיים ("בלע המות לנצח").

והכח לזה הוא ע"י שנהנה מסעודת מוצאי שבת, שגם בסעודה בזמן של חול ממשיכים ברכת השבת, מעין עוה"ב.

(משיחות מוצש"ק בשלח, י' שבט, תשי"ז:

מוצש"ק פ"צו; י"ג ניסן; תשכ"ו)

(58) ראה לעיל הערה 40, 44. וראה לקוטי לוי"צ

אגרות קודש (ע' רנו) ע"ד הקבלה.

(59) ישע"י כה, ח. משנה סוף מ"ק. ועוד.

בשלח :

א. עה"פ, "ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהי בו" פרש"י, "וביום השביעי שבת – שבת הוא, המן לא יהי בו, ולא בא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים וימים טובים".

ומקורו בדרשת ר' אלעזר המודעי ב- מכילתא עה"פ: "ששת ימים תלקטוהו, רבי יהושע אומר למדנו שאין יורד בשבת ב- יום טוב מנין תלמוד לומר שבת לא יהי בו, רבי אלעזר המודעי אומר למדנו ש- אינו יורד בשבת ביום טוב מנין תלמוד לומר לא יהי בו ביום הכפורים מנין תל- שבת לא יהי בו".

אלא ששינה רש"י מדרשת ר"א בכמה פרטים: (א) במכילתא יש לימוד בפ"ע ל- יו"ט ולימוד בפ"ע ליוהכ"פ, משא"כ רש"י כוללן יחד, (ב) במכילתא מקדים יו"ט ל- יוהכ"פ, ואילו רש"י מקדים יוהכ"פ ל- יו"ט. (ג) במכילתא נלמד יו"ט ממ"ש, לא יהי בו, ויוהכ"פ ממ"ש, שבת לא יהי בו, ולשון רש"י היא, "לא בא הכתוב, היינו ש- כל הכתוב כולו בא לרבות יוהכ"פ ויו"ט.

ובפשטות, היסוד לשינויים אלו הוא:

(1) טז, בו.

(2) כן הובא ביל"ש כאן עה"פ רמז רסא. וב- מכילתא דפוס ראשון "תל לא יהי בו".

(3) ע"פ גירסת הילקוט. ובמכילתא "תל שבת ביום הכפורים שהוא שבתון מנין תל לא יהי בו". וכגירסתא שבפנים הובא בכ"מ. וראה מכילתא ב- הוצאת הורוויץ כמה גירסאות ושינויים במכילתא. וש"נ.

(4) וכן להלן במכילתא (עה"פ טז, לא) והוא כורע גד מקדים יו"ט ליוהכ"פ.

(5) אף ש"ל שלפני רש"י כן היתה הגירסתא במכילתא. ולהעיר שכן הובא בתוס' ביצה דלקמן (בפנים סעיף ב), שמקדים יוהכ"פ ליו"ט.

לפי דרשת המכילתא, אין שביתת המן ב- יו"ט ויוהכ"פ כגדר שביתתו ביום השבת (וכן שביתתו ביו"ט ויוהכ"פ הם שני גדרי שביתה שונים), משא"כ לפרש"י כולם הם באותו סוג. ומודגש גם בהד"ה בפרש"י "וביום השביעי שבת", שע"ז מפרש "שבת הוא המן לא יהי בו (וממשך) ולא בא ה- כתוב אלא לרבות יום הכפורים וימים טובים" (דלהיות שכבר נאמר "כי שבת היום לה, היום לא תמצאוהו בשדה", ששת ימים תלקטוהו", צ"ל, שהכתוב לא בא לרבות אלא יוהכ"פ ויו"ט), ונמצא, שיוהכ"פ ויו"ט נלמדים יחדיו מהכתוב "וביום השביעי שבת גו".

והסברת הדבר: להמכילתא, זה שלא ירד המן ביוהכ"פ וביו"ט הוא לפי שגם ימים אלו הם ימים מיוחדים וקדושים ה- מובדלים משאר ימות השבוע (ימי החול) [וכיון שחלוקה קדושת יוהכ"פ מקדושת שבת, וכן קדושת יו"ט מקדושת יוהכ"פ, לכן צריכים לימוד מיוחד לכ"א]; ואילו לפרש"י זה שלא ירד בימים אלו הוא מצד גדר "שבת" שבהם, לפי שגם הם בכלל שבחות גו".

וזהו גם הטעם שהקדים רש"י יוהכ"פ ליו"ט, כי ביוהכ"פ פשוט יותר שנקרא "שבת".

ב. והנה כתבו התוס' בכ"מ, דיש מד-

(6) שם, כה.

(7) ראה זית רענן על יל"ש, שמפרש עד"ז דברי ר"א המודעי במכילתא ויל"ש.

(8) שהרי נק' שבת שבתון (אחרי טז, לא. אמור כג, לב).

(9) עירובין לח, ב ד"ה ואין. ביצה ב, ב ד"ה והי'.